

PAUL – STANSELL, AMANDA (toim.)
2010: *Traditions of writing research*. New
York: Routledge.
BLOMMAERT, JAN 2008: *Grassroots literacy.
Writing, identity and voice in Central*

Africa. London: Routledge.
DURANTI, ALESSANDRO (toim.) 2004: *A
companion to linguistic anthropology*.
Malden, MA: Blackwell.

Välittämistä yli kieli- ja kulttuurirajojen

Kaisa Koskinen (toim.): *Tulkattu Tampere*.
Tampere: Tampere University Press 2013.
335 s.
ISBN 978-44-9047-7.

Monikulttuurisuus ja kulttuurien kohtaaminen kuuluvat nykyään ihmisten arkeen niin Suomessa kuin muualla maailmassa, ja näihin aiheisiin liittyviä kysymyksiä on viime vuosina tarkasteltu runsaasti sekä mediajulkisuudessa että akateemisissa julkaisuissa. Vähemmälle huomiolle on sen sijaan jäänyt kulttuurien kohtaamiseen ja erilaisiin rajanylityksiin liittyvä monikielistyminen sekä siitä johtuva kääntämisen ja tulkkauksen tarve. Vielä harvemmin on nostettu esiin niitä paikkoja ja tiloja, joissa kulttuurit ja kielet kohtaavat, joskus toisiinsa törmäten. Kaisa Koskinen toimittama teos *Tulkattu Tampere* tuo näkyville pysyviä ja tilapäisiä *translationaalisia tiloja*, joita kaupunkiin on muodostunut taustoiltaan erilaisten ja eri kieliä puhuvien ihmisten ja yhteisöjen kohdatessa ja heidän asioitaan hoidettaessa. Kuten toimittaja itse toteaa, kokoomateos on sekä Suomessa että maailmanlaajuisesti uudenvuodenlainen katsaus aihepiiriin, joka on ”selvästi nousemassa käännöstieteen kansainvälisen keskustelun aallonharjalle” (s. 22).

Teoksen kolmetoista artikkelia pohjautuvat sekä kirjoittajien omiin käytännön kokemuksiin että aiempaan ja viireillä olevaan tutkimukseen. Alun kolme taustoittavaa artikkelia avaavat näkökul-

mia translationaalisen tilan ja käännöskulttuurin käsitteisiin ja tamperelaisen kielimaiseman muotoutumiseen. Toisen osion viisi artikkelia käsittelevät erilaisia monikielisiä kohtaamisia, joissa hoidetaan virallisuonteisia asioita, kolmannen osion kahden artikkelin aiheena on monikielinen koulu ja neljännessä osiossa kuvataan kolmea yli kielirajojen viestivää toimintayhteisöä.

Transnationaalisuus, translationaalisuus ja käännöskulttuurit

Johdantoartikkelissaan ”Tampere translationaalisen tilana” Kaisa Koskinen esittää kiinnostavan katsauksen monikulttuuristuvan maailman haasteisiin ja niitä koskevaan tutkimukseen. Tarkastelun lähtökohtana on käsite *transnationaalisuus*, joka 2000-luvulla on esiintynyt ”iskusanana” lukuisissa tutkimuksissa. Se voidaan määritellä kansallisvaltioiden rajat ylittäviksi prosesseiksi, joissa muut kuin valtiolliset toimijat ovat keskeisellä sijalla (Vertovec 2009), ja sen suomenkieliseksi vastineeksi näyttää viime vuosina vakiintuneen termi *ylirajaisuus*. Koskinen muistuttaa, että transnationaalisuus on myös *translationaalista* eli sisältää monenlaisia kieleen, kääntämiseen ja tulkkaukseen liittyviä näkökohtia, vaikka nämä aihealueet ovat jääneet varsin vähäiselle huomiolle käsiteltäessä monikulttuurisuutta, etnisiä suhteita, rasismia ja

maahanmuuttoa. Käsite *translationaalinen tila*, jonka omaksumisen käännoisteilijä Michael Cronin (2006: 68) esittää yhtenä keinona vastata monikulttuurisuuden haasteeseen, puolestaan kohdentaa huomion yksilöiden ja yhteisöjen vuorovaikutukseen eikä niinkään kulttuuri- tai kieliryhmien erilaisuuteen. Kyseessä on Croninin (mts. 135) mukaan myös välittämisen tila (*space of mediation*), ja Koskinen toteaa, että käsitteen moniselitteiseen suomenkieliseen vastineeseen sisältyykin oivallisella tavalla ajatus sekä viestien ja tiedon siirtämisestä että toiseen ihmiseen kohdistuvasta huolenpidosta.

Pekka Kujamäki tarkastelee Tampereen translationaalisia tiloja *käänöskulttuurin* käsitteen (Prunč 1997) näkökulmasta, jolloin korostuu käänösviestinnän luonne sosiaalisesti ja kulttuurisesti määrittävänä toimintana. Kirjoittaja toteaa, että käänöskulttuurin käsitteen avulla voidaan havainnoida ja jäsentää monikielisiä ja kulttuurisia vuorovaikutussuhteita toisaalta yksilöiden kesken ja toisaalta yksilöiden ja yhteisöjen välillä. Hän huomauttaa kuitenkin, ettei Tampere muodosta vain yhtä alueellista tai hallinnollista käänöskulttuuria, vaan sieltä löytyy useita eriluonteisia ja -kokoisia käänöskulttuureita, joita eri osapuolet ylläpitävät eri tarkoituksia varten.

Harry Lönnroth täydentää taustoituksessa hahmoteltavaa kuvaa selostamalla kattavasti Tampereen historiaa monikielisenä ja -kulttuurisena kaupunkiyhteisönä. Katsauksen keskiössä ovat kaksikielinen Tampere ja Tampereen ruotsinkieliset instituutiot, mutta lisäksi esitellään kaupungissa puhuttuja kieliä ja kieliryhmiä 1800-luvulta nykypäivään.

Asioiden hoitoa ja välittämisen tiloja

Tuija Kinnusen artikkeli liittyy laajempaan tutkimukseen, jossa hän on koonnut usean vuoden ajan tietoa siitä, miten kääntäjät ja tulkit tekevät tuomio-

istuimessa yhteistyötä oikeusalan toimijoiden kanssa. Kirjoittajan lähtökohtana on näkemys tulkkauksesta oikeudellisena, sosiaalisena ja poliittisena käytäntönä, jonka ansiosta oikeusvaltiossa voidaan kuulla eri kieltä puhuvia ja oikeudenkäyntiin osallistuville luodaan mahdollisuus viestiä keskenään oikeusprosessin eri vaiheissa. Tarkasteltavana on suullisen kääntämisen tila, joka syntyy Tampereen oikeustalolla tulkatussa oikeudenkäynnissä. Kinnunen painottaa muun muassa, että oikeustulkkaus on oikeusturvan tuottamisen väline ja että viranomaisten ja käännös- ja tulkkausalan toimijoiden ammatillinen yhteistyö muodostaa sen laadullisen perustan, jolle yhteiskunnan erikielisten jäsenten oikeusturvan toteutuminen rakentuu. Jotta yhteistyö onnistuisi, osapuolten täytyy ymmärtää toistensa toimintaa ja odotuksia. Tulkin ja kääntäjän työ liittyy näin muiden työhön, ja arjen ratkaisut kääntämisen ja tulkkauksen kysymyksiin näyttävät, miten Suomessa osataan vastata monikielistyvän yhteiskunnan haasteisiin ja miten eri ryhmien kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä.

Anna Mäntynen tarkastelee ”monikielisen Tampereen paikallista käänöskulttuuria näkökulmasta, jossa yhdistyvät viranomaisten ja yksityisen ihmisen toiminta, lainsäädännön vaatimukset ja paikalliset tarpeet” (s. 106). Hän on havainnoinut maahanmuuttajien terveyspalveluyksikössä terveystarkastukseen liittyviä tilanteita, joissa terveydenhoitaja ja asiakas keskustelevat asioimistulkin välityksellä. Tämän toiminnan taustalla on muun muassa laki potilaan asemasta ja oikeuksista, mutta kirjoittaja korostaa, että tulkkausta tarvitaan nimenomaan viranomaisten ja suomen kieltä osaamattomien välisten asioiden hoitamiseksi. Terveyspalvelun tulkkaustilanteet kattavat koko ihmisen elämänkaaren ja kaikki terveydenhuollon erikoisalut, minkä vuoksi tulkkien asiakkaisiksi voi tulla sel-

laisiakin maahanmuuttajataustaisia, jotka osaavat suomen yleiskieltä jo hyvin, mutta tarvitsevat apua erikoisalan asioita käsiteltäessä. Mäntynen tiivistää hyvin järjestetyn monikielisen ja monikulttuurisen asiakastyön hyödyt seuraavasti: ”[A] siakas saa tarvitsemansa avun ja palvelun, hänen hyvinvointinsa turvataan, viranomaisen saa tehtävänsä hoidetuksi eettisesti ja laillisesti tyydyttävällä tavalla, ja yhteiskuntakin kiittää, jos – – välteään turhat tutkimukset sekä sairauksien paheneminen ja pitkittyminen.” (S. 125.) Tärkeänä hyötynäkökohtana nostetaan lisäksi esiin se, että kun viranomaisen tilaa aina asiakastapaamisiin ammattitaitoisen tulkin, käännöskulttuuri pääsee muotoutumaan ja vakiintumaan.

Myös Jaana Vuori kuvaa ammattilaisen ja asiakkaan välisen vuoropuhelun tulkkausta. Hänen artikkelissaan valottuvat vaihtelevissa tilanteissa toimivien tulkkien näkemykset, joista on koottu tietoa haastatteluilla ja käytännön työtä seuraamalla. Haastateltavia askarruttavat muun muassa tulkin työn rajat etenkin silloin, kun välitettävänä on kulttuurisidonnaisia asioita ja tarvitaan niiden avaamisen ympäröivään muotoon. Leimallisina piirteinä erottuvat myös vaihtelevat työtilanteet sekä työn vaativuus ja kuormittavuus, joita kuitenkin ei tulkkien ammatillisuutta arvioitaessa aina riittävästi tunnisteta. Asioimistulkkien työoloissa on edelleen runsaasti korjaamisen varaa, ja niin tulkit itse kuin heidän avullaan työskentelevät tarvitsevat lisäkoulutusta.

Tamperelaisten asioimistulkkien keskeisin työnantaja, Pirkanmaan tulkkeskus, pääsee esittelyyn Seija Laalo-Ristilän artikkelissa. Se sisältää kattavaa tilastotietoa keskuksen tulkkausmääristä ja -kielistä sekä palvelujen käyttäjistä. Vaikeuttavien lukujen ohella kuvataan monipuolisesti myös tulkkeskuksen arkea ja niiden muiden ammattilaisten työpanosta, joiden ansiosta asioimistulkit pystyvät hoitamaan oman tehtävänsä. Lu-

kijaa muistutetaan, että tulkkaus- ja käännöspalvelut vaikuttavat keskeisesti siihen, miten maahanmuuttajien vastaanotto onnistuu. Tulkkeskuksella onkin tärkeä yhteiskunnallinen rooli maahanmuuttajien kotouttamisen edistäjänä, sillä se on mukana luomassa heille edellytyksiä käyttää erilaisia palveluita yhdenvertaisina valtaväestön kanssa.

Hieman toisenlaisen näkökulman Tampereen tulkkaamiseen tarjoaa Kristiina Teiss, joka esittelee kaupungin maahanmuuttajien neuvontapisteiden toimintaa, sen työntekijöiden monia rooleja ja vaihtelevaa toimenkuvaa. Neuvontapisteiden palveluja säätelee laki kotoutumisen edistämisestä, ja kantavana ajatuksena on, että kun maahanmuuttajat saavat apua ja ohjausta omaa kieltään osaavilta ja oman kulttuurinsa tuntevilta maahanmuuttajataustaisilta työntekijöiltä, viestintä selkeytyy ja luottamus syntyy vaivattomammin. Tampereella tarjottava omakielinen neuvonta nivoutuu näin laissa mainittuun kaksisuuntaiseen kotouttamiseen, jolla tarkoitetaan sitä, että valtaväestön on myös osattava tukea maahanmuuttajia ja sopeutua monikulttuurisuuden mukanaan tuomiin muutoksiin. Toiminnan tarpeellisuutta ja vakiintumista osoittaa, että neuvojan työ on vähitellen muovautumassa ammatiksi.

Koulu ja monikielisyys

Sirkku Latomaan tarkasteltavana on suomalainen koulu välittämisen tilana ja sen translationaaliset käytänteet. Kirjoittaja toteaa, että vaikka Suomessa vallitsee edelleen käsitys, jonka mukaan kouluissamme kaikki hallitsevat opetuksessa ja muussa viestinnässä käytetyn kielen, useimmat suomalaiskoulut ovat nykyisin ”suoranaisia kielten risteyspaikkoja” (s. 211). Kun kouluissa on yhä enemmän oppilaita, joiden perheissä ei osata koulun opetuskieltä, joudutaan miettimään, miten koulut asioivat ja tekevät yhteistyötä

kotien kanssa. On päätettävä esimerkiksi, millä kielillä viestitään, milloin käytetään tulkkia, mitä käännetään sekä ketkä tulkaavat ja kääntävät eri tilanteissa. Kirjoittajan huomion kohteena on etenkin muiden kuin ammattilaisten hoitama tulkkaus, josta on kerätty tietoja verkkokyselyillä ja haastatteluilla. Niissä on ilmennyt, että vaikka suomalaiskouluissa on käytössä monipuolisia viestintäkeinoja (tulkkausta, usealla kielellä laadittuja tiedotteita, tukihenkilöitä), henkilökunnan työtä haittaavat edelleen yhteisen kielen puute, tiedonkulun ongelmat ja viestintän aukot. Oma lukunsa ovat akuutit tilanteet, joissa lasten oman äidinkielen opettajat ovat joutuneet toimimaan tulkeina ja kääntäjinä. Kouluissa ei ole aina ymmärretty rajanvetoa opettajien velvollisuuksissa, ja tulkkina toimiva opettaja on joutunut haasteelliseen kaksoisrooliin. Kiintoisa havainto on, että vapaaehtois-tulkkaus on kuitenkin joillekin kutsumustehtävä, jonka perustana on halu auttaa oppilaita ”pärjäämään suomalaissa kouluissa ja onnistumaan elämässään Suomessa” (s. 228). Toisaalta myös oppilaat tulkaavat ajoittain, vaikka tällainen lasten hoitama kielenvälitys (*language brokering*) tiedetään toiminnaksi, jossa tulkkaukselta edellytettävä puolueettomuus saattaa vaarantua. Monikielisten työntekijöiden toimenkuvaa tulisikin selkeyttää; tarvitaan myös koulutusta tulkin tehtävään.

Tamperetta ruotsalaisena kielisaarekkeena tutkinut Zea Kingelin-Orrenmaa valottaa artikkelissaan Tampereen ruotsalaisen koulun kieleen liittyvää arkea ja sitä todellisuutta, jossa vähemmistökielinen oppilaitos Tampereella toimii. Tapaus-tutkimuksen, rehtorin ja kahden opettajan haastattelun, koulun verkkosivujen, kymmenelle lukiolaiselle suunnatun kyselylomakkeen, kenttämuistiinpanojen sekä opettajien ja oppilaiden kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta hän selvittää, kuinka ruotsinkielisiä Tampereen ruotsinkielinen

koulu ja sen oppilaat ovat ja kuinka kaksikielisyys toimii. Vähemmistökielisen arjen todetaan olevan ”tasapainoilu[a] kielen ylläpitämisen ja enemmistökieleen sopeutumisen välillä” (s. 267).

Yhteisöt ja yhteisöllisyys

Neljännèn osion artikkelit käsittelevät epävirallisia välittämisen tiloja, joita Tampereelle on syntynyt, kun käytäntö on vaatinut kielirajat ylittävää viestintää. Sari Hokkanen on tutkinut simultaanitulkkausta Tampereen helluntaiseurakunnan tilaisuuksissa. Hänen mukaansa seurakunnan tulkkaus käsitetään kristilliseksi palvelemiseksi, jossa yksilö käyttää kykyjään ja taitojaan toisten hyväksi. Näin tulkkina toimiva seurakunnan jäsen antaa niille helluntaiseurakunnan kokouksiin osallistuville, jotka eivät osaa suomea, mahdollisuuden osallistumiseen ja hengelliseen kokemukseen välittämällä tiedon ohella eri tekstilajeja. Samalla tulkillekin tarjoutuu mahdollisuus erityiseen hengelliseen kokemukseen, koska hän rakentaa palvelemisellaan viitekehystä toisten kokemukselle.

Elina Karppinen vie lukijan arkiseman työyhteisön keskelle esitellessään etnografista tutkimustaan, jossa on havainnointu pirkanmaalaisen lehtipaino- ja varhaisjakeluyrityksen ulkomaalaisten lehdenjakajien ja heidän suomalaisten esimiestensä viestintää. Tuloksista ilmenee, että työpaikan viestinnän yhteisenä kielinä käytetty englanti on sekamuoto, joka sisältää piirteitä eri osapuolten taustaan liittyvistä kulttuureista. Lisäksi toimihenkilöt ovat kehittäneet omia käytäntöjään järjestäessään kääntämistä ja tulkkausta, joita käytetään englannin ohella. Näin on muovautunut oma paikallinen käänös-kulttuuri. Lehdenjakajien työssä on havaittu kolme erilaista kielikontaktin tilaa: työvuoron aikainen viestintä, työvuoron ulkopuolinen kahdenkeskinen keskustelu sekä yhteistapaamiset, joissa on mu-

kana eri määrä osallistujia vaihtelevina ryhminä. Käytössä on erilaisia viestintäkanavia, kuten sovitut vakioviestit ja automaattiset viestit, keskustelut esimiehen kanssa ja koulutustilaisuudet. Kiinnostava havainto on, että muutkin paikalla olijat avustavat keskustelijoita ehdottamalla sopivia sanoja ja selittämällä tavoiteltua viestiä omin sanoin. Huomionarvoista on myös, että vahvimman kielitaidon hankineet työyhteisön jäsenet voivat nousta luottamusasemaan ja toimia tiedonvälittäjinä esimiesten ja jakajien välillä.

Teoksen viimeisessä artikkelissa Kaisa Koskinen matkailee Hervannan kielimaisemassa etsien sieltä niin virallisen kuin epävirallisen käännettyyden jälkiä. Kielimaisematutkimus on sosiolingvistiikan uudehko alue, joka tarkastelee muun muassa eri kielten näkyvyyttä ja kielten rinnakkaiseloja julkisessa tilassa. Kirjoittaja arvioi, millaisena ohikulkija näkee Hervannan maiseman ja mitä näkymä kertoo tästä kaupunginosasta. Artikkelia varten on tehty kenttätyötä ja valokuvattu kohteita, joissa merkityssisältöä on ilmaistu useammalla kielellä eri kohderyhmille. Hervannan kielimaiseman käännettyyden tarkastelu osoitti muun muassa, että monikielisuuden avulla viestivät ennen muita vieraskieliset eivätkä niinkään viralliset toimijat. Julkisen tilan viestinnän tavallisimmiksi kieliksi osoitautuivat suomi ja englantti, ja viestinnän suunta kulkee valtaväestöstä kielivähemmistöihin.

Lopuksi

Artikkelikokoelman kieliasun ovat tarkistaneet Tampereen yliopiston käännöstieteen opiskelijat osana ammattimaisen tekstintarkistuksen kurssia, mikä on eittämättä mainio täydennys opiskelijoiden taitoihin. Vaativa tehtävä vaikuttaa kuitenkin jääneen hieman kesken: lukijan silmään osui jonkin verran epätarkkuuksia tekstiviitteissä ja painoasussa (tavutus,

fonttien vaihtuminen, sitaattien ulkoasu). Paikoin olisi usein toistuvien keskeisten oppisanojen tilalle tai rinnalle toivonut kotoperäisiä termejä (esim. konvergentti/divergentti akkomodaatio, akkomodaation symmetria, translationaalinen akkomodaatio/assimilaatio, s. 245–246; genre, s. 280–283). Toisin paikoin taas englanninkielinen lähdeteksti puskee hieman häiritsevästi läpi, jolloin merkitys jää sumeaksi (esim. ”genret identifioivat tietyssä tilanteessa mahdollisten toimintojen repertuaarin, s. 281). Tämäntapaisia ilmauksia olisi kannattanut vielä muokata helpommin ymmärrettäviksi, etenkin jos – kuten takakannen tekstissä mainitaan – teosta on ajateltu mahdolliseksi oppikirjaksi käännösalan ulkopuolisiin oppilaitoksiin, joissa koulutetaan opiskelijoita monikielisten tilanteiden hallintaan. Tässä yhteydessä on tietenkin muistettava uuden tiedonalan terminmuodostuksen ongelmat: vasta aika näyttää, missä määrin käyttöön vakiintuu kotoperäisiä tai muuten läpinäkyvämpiä vastineita.

Kaiken kaikkiaan teos on tervetullut lisä suomenkieliseen käännöstieteen kirjallisuuteen. Se tarjoaa ajatuksia herättäviä ja ravisteleviakin näkökulmia kirjoittajien omaan tutkimus- ja toimintaympäristöön ja 2000-luvun uusiin välittämisen tiloihin ja käytänteisiin, joita monimuotoinen tulkkaus ja kääntäminen ovat osaltaan avaamassa.

MARIANNA SUNNARI
etunimi.sukunimi@utu.fi

Lähteet

- CRONIN, MICHAEL 2006: *Translation and identity*. London: Routledge.
- PRUNČ, ERIC 1997: *Translationskultur* (Versuch einer konstruktiven Kritik des translatorischen Handels). – *TextconText* 11 s. 99–127.
- VERTOVEC, STEVEN 2009: *Transnationalism*. London: Routledge.